

ENVIRONMENTÁLNA ŠKODA A JEJ RIEŠENIE

Ing. Tatiana HORŇANOVÁ

Slovenská agentúra životného prostredia,
Dlhá 3, 971 01 Prievidza, tatiana.hornanova@sazp.sk

ÚVOD

Prírodné prostredie má veľký význam pre život, zdravie a hospodársku činnosť človeka. S cieľom **ochrániť životné prostredie, zastaviť znižovanie straty biodiverzity, zabrániť zhoršovaniu kvality vody alebo znižovaniu zásob vody a chrániť pôdu** pre súčasné aj budúce generácie sa zaviazali členské štáty Európskej únie, že budú predchádzať škodám na životnom prostredí a v prípade ich výskytu ich budú odstraňovať.

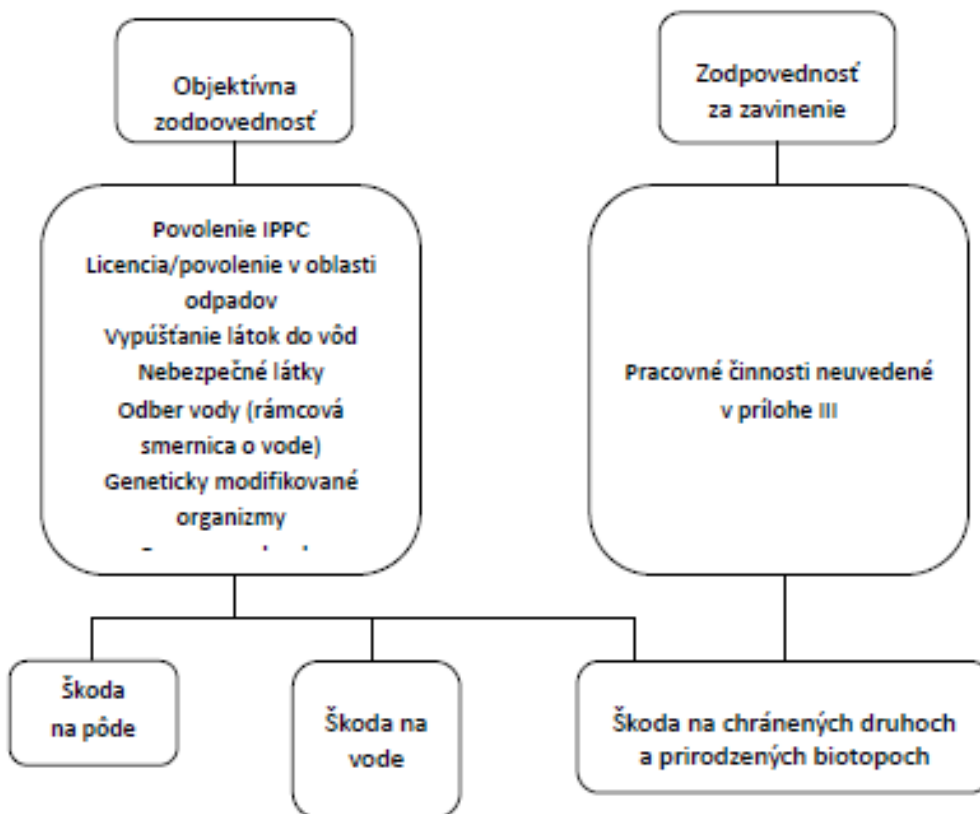
PRÁVNY RÁMEC

V roku 2004 Európska únia podnikla kroky na zavedenie jednotného režimu prevencie a odstraňovania environmentálnych škôd tým, že prijala smernicu 2004/35/ES o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd. Týmto právnym predpisom sa v EÚ prvýkrát zavádza komplexný režim zodpovednosti za škody spôsobené na životnom prostredí, podľa zásady „**znečisťovateľ platí**“, pričom subjekty, ktoré environmentálnu škodu spôsobili, sú zodpovedné za jej odstránenie.

Slovenská republika v roku 2007 transponovala do svojho právneho poriadku smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2004/35/ES o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd (ďalej len „smernica“) prostredníctvom Zákona č. 359/2007 Z. z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Režim, pojmy a kauzalita

Environmentálnou škodou podľa tohto zákona nie je akékoľvek poškodenie životného prostredia, ale len škoda na chránených druhoch a chránených biotopoch európskeho významu, na vode a na pôde. Za škodu sa považuje akákoľvek nepriaznivá zmena niektorého z uvedených prírodných zdrojov nezávisle od toho, či bola spôsobená porušením právnych predpisov alebo konaním v súlade s právnymi predpismi – **objektívna zodpovednosť**, avšak pri environmentálnej škode na chránených druhoch a biotopoch EÚ významu je nutné preukázať zavinené konanie subjektu (prevádzkovateľa) - uplatňuje sa **subjektívna zodpovednosť**.

Obr. č. 1: Režim environmentálnej zodpovednosti podľa smernice ¹⁾

Prevádzkovateľ je právnická alebo fyzická osoba – podnikateľ, ktorá vykonáva alebo riadi pracovnú činnosť uvedenú v §1 ods. 2 a 3 zákona (pracovná činnosť, nie súkromná činnosť jednotlivca) alebo osoba na ktorú

¹⁾ Smernica o environmentálnej zodpovednosti, Ochrana prírodných zdrojov Európy, Európska únia, 2013

boli prevedené rozhodujúce ekonomické právomoci nad technickým fungovaním takejto činnosti, vrátane držiteľa povolenia alebo oprávnenia na takúto činnosť, osoby zaregistrovanej na takúto činnosť alebo osoby vykonávajúcej takúto činnosť na základe jej oznámenia.

Prevádzkovateľ, ktorý spôsobí environmentálnu škodu, je zodpovedný za realizáciu preventívnych a nápravných opatrení s cieľom prinavrátiť poškodené životné prostredie do stavu v akom bolo pred vznikom škody a za uhradenie všetkých nákladov súvisiacich s realizáciou opatrení. Pre prevádzkovateľov je preto kľúčové poznať potenciálne náklady, ktoré im môžu vzniknúť v dôsledku spôsobenia environmentálnej škody a formu ako zabezpečiť vhodný spôsob ich finančného zabezpečenia.

Škodou sa pritom rozumie merateľná nepriaznivá zmena prírodného zdroja alebo merateľné zhoršenie funkcií prírodného zdroja, ku ktorým môže dôjsť priamo alebo nepriamo.

Environmentálna škoda na chránených druhoch a chránených biotopoch európskeho významu je škoda, ktorá má závažné nepriaznivé účinky na dosahovanie alebo udržiavanie priaznivého stavu ochrany chránených druhov a chránených biotopov s výnimkou už skôr identifikovaných nepriaznivých účinkov vzniknutých následkom konania prevádzkovateľa.

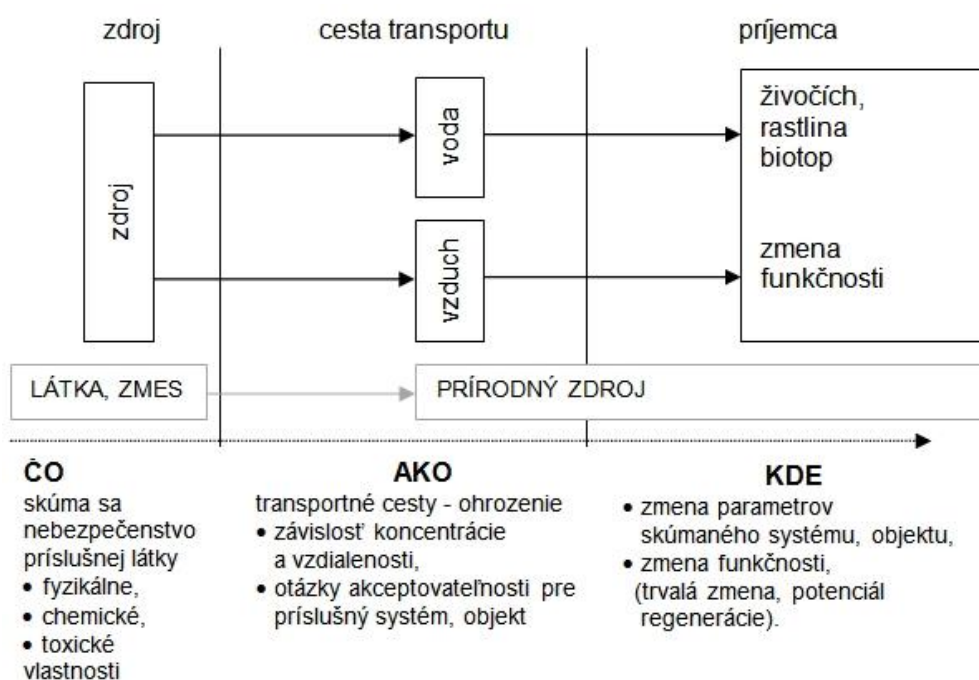
Ďalej sa **environmentálnou škodou na vode** rozumie škoda, ktorá má závažné nepriaznivé účinky na ekologický, chemický alebo kvantitatívny stav vôd, povrchových aj podzemných vôd, alebo na ekologický potenciál vôd **s výnimkou** nepriaznivých účinkov pri mimoriadnom zhoršení vôd a dočasného zhoršenia stavu vodných útvarov v dôsledku výnimočných prírodných vplyvov alebo nepredvídateľných okolností – povodne, dlhodobé suchá. Zároveň je za výnimku považovaná zmena fyzikálnych vlastností a útvarov povrchových vôd alebo zmena úrovne hladiny útvarov podzemných vôd. Rovnako nie je environmentálna škoda na vode posudzovaná, pokiaľ dôjde k zhoršeniu stavu útvarov povrchových vôd z veľmi dobrého na dobrý stav, v dôsledku nových trvalo udržateľných rozvojových činností.

Environmentálna škoda na pôde (poľnohospodárska pôda, lesné pozemky, zastavané plochy a nádvorcia a ostatné plochy) je škoda

spočívajúca v znečistení pôdy predstavujúcom závažné riziko nepriaznivých účinkov na zdravie ľudí v dôsledku priameho alebo nepriameho zavedenia látok, prípravkov, organizmov alebo mikroorganizmov na pôdu, do pôdy alebo pod jej povrch.

V zmysle kauzality je škoda vnímaná ako koncový stav, vyjadrený v merateľných jednotkách. Najčastejšie sa snažíme ju vyjadriť vo finančných jednotkách. Z pohľadu environmentálnych škôd sa jedná o degradáciu príjemcu (prírodného zdroja) alebo aj o zmenu jeho funkčnosti.

Kauzalita je dynamický vzťah medzi zdrojom a príjemcom. Z tohto pohľadu je možné tvrdiť, že voda a vzduch sú tzv. vektormi šírenia problému, pôda, biotopy a voda sú príjemcami.

Obr. č. 2: Kauzalita environmentálnej škody pre druhy a biotopy
Zdroj: RISK AUDIT, s.r.o., Milan Oravec, 2014

Zákon vychádza predovšetkým z princípu **prevencie**. Jeho podstatou je, že prevádzkovateľ je povinný **predchádzať vzniku environmentálnej škody**, je povinný prijať preventívne opatrenia – pri hrozbe environmentálnej škody a v prípade vzniku environmentálnej škody – je povinný prijať nápravné opatrenia. Zároveň je prevádzkovateľ povinný bezodkladne písomne informovať príslušný orgán - okresný úrad, odbor starostlivosti o ŽP, resp.

SIŽP v prípade prevádzky IPKZ o všetkých dôležitých okolnostiach prípadu v zmysle požiadavky zákona, a to **podaním oznámenia** (§ 26). Vzor formulára oznámenia environmentálnej škody je na webstránke Enviroportalu vo formáte (pdf) v časti informačné zdroje ²⁾.

Zákonom sa uplatňuje zásada „znečisťovateľ platí“, pričom sa rozumie, že prevádzkovateľ je finančne zodpovedný v prípade vzniku alebo zistenia environmentálnej škody, spôsobenej jeho činnosťou. V takomto prípade je znečisťovateľ povinný uhradiť nápravné opatrenia. Rovnako sa princíp uplatňuje aj pri bezprostrednej hrozbe environmentálnej škody a v takomto prípade hradí znečisťovateľ náklady na preventívne opatrenia. Pokiaľ škodu spôsobilo viac prevádzkovateľov, tak náhradu nákladov hradia v podiele, akým ku vzniku škody prispeli, ak to nie je možné identifikovať, tak sa podieľajú na náhrade nákladov spoločne a nerozdielne.

POVINNOSTI PREVÁDZKOVATEĽA

podľa zákona č. 359/2007 Z. z.

Ak vznikne bezprostredná hrozba environmentálnej škody je prevádzkovateľ povinný:

- predchádzať vzniku bezprostrednej hrozby environmentálnej škody
- bezodkladne prijať a vykonať preventívne opatrenia
- bezodkladne oznámiť príslušnému orgánu všetky potrebné údaje a okolnosti konkrétneho prípadu
- ak sa napriek prijatým a vykonaným preventívnym opatreniam nepodarilo odstrániť bezprostrednú hrozbu environmentálnej škody alebo ak sa prevádzkovateľ domnieva, že sa napriek prijatiu a vykonaniu preventívnych opatrení nepodarí odvrátiť bezprostrednú hrozbu environmentálnej škody, je povinný aj túto skutočnosť oznámiť
- ak je v konkrétnom prípade ohrozené tiež územie iného štátu, prevádzkovateľ je povinný oznámiť všetky potrebné údaje aj Ministerstvu životného prostredia SR.

²⁾ http://enviroportal.sk/uploads/2011/07/page/environmentalne-temy/vybr_4/oznamenie-es.pdf

Ak vznikne environmentálna škoda je prevádzkovateľ povinný:

- predchádzať vzniku environmentálnej škody
- oznámiť bezodkladne vznik environmentálnej škody príslušnému orgánu, ktorým je okresný úrad, odbor starostlivosti o ŽP, resp. SIŽP v prípade prevádzky IPKZ, ak je v konkrétnom prípade ohrozené tiež územie iného štátu, prevádzkovateľ je povinný oznámiť všetky potrebné údaje aj Ministerstvu životného prostredia SR
- prijať a vykonať všetky uskutočniteľné kroky na okamžitú kontrolu, zabránenie šírenia, odstránenie alebo iné zvládnutie príslušných znečisťujúcich látok alebo iných škodlivých faktorov s cieľom obmedziť alebo predísť ďalším environmentálnym škodám a nepriaznivým účinkom na zdravie alebo ďalšiemu zhoršeniu funkcií prírodných zdrojov - zmierňujúce opatrenia
- zabezpečiť alebo vypracovať návrh nápravných opatrení (§ 6 - § 10) bezodkladne po rozhodnutí príslušného orgánu o environmentálnej škode a následne podať žiadosť o schválenie návrhu nápravných opatrení príslušnému orgánu
- pri environmentálnej škode na pôde je prevádzkovateľ zodpovedný za vypracovanie analýzy rizík odborne spôsobilou osobou podľa zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia
- pri výkone štátneho dozoru je povinný poskytnúť pravdivé informácie orgánu štátneho dozoru a zdržať sa konania, ktoré orgán obmedzil alebo zakázal

Jednou z dôležitých povinností pred vznikom závažného poškodenia ŽP, ktoré zákon ukladá prevádzkovateľovi je:

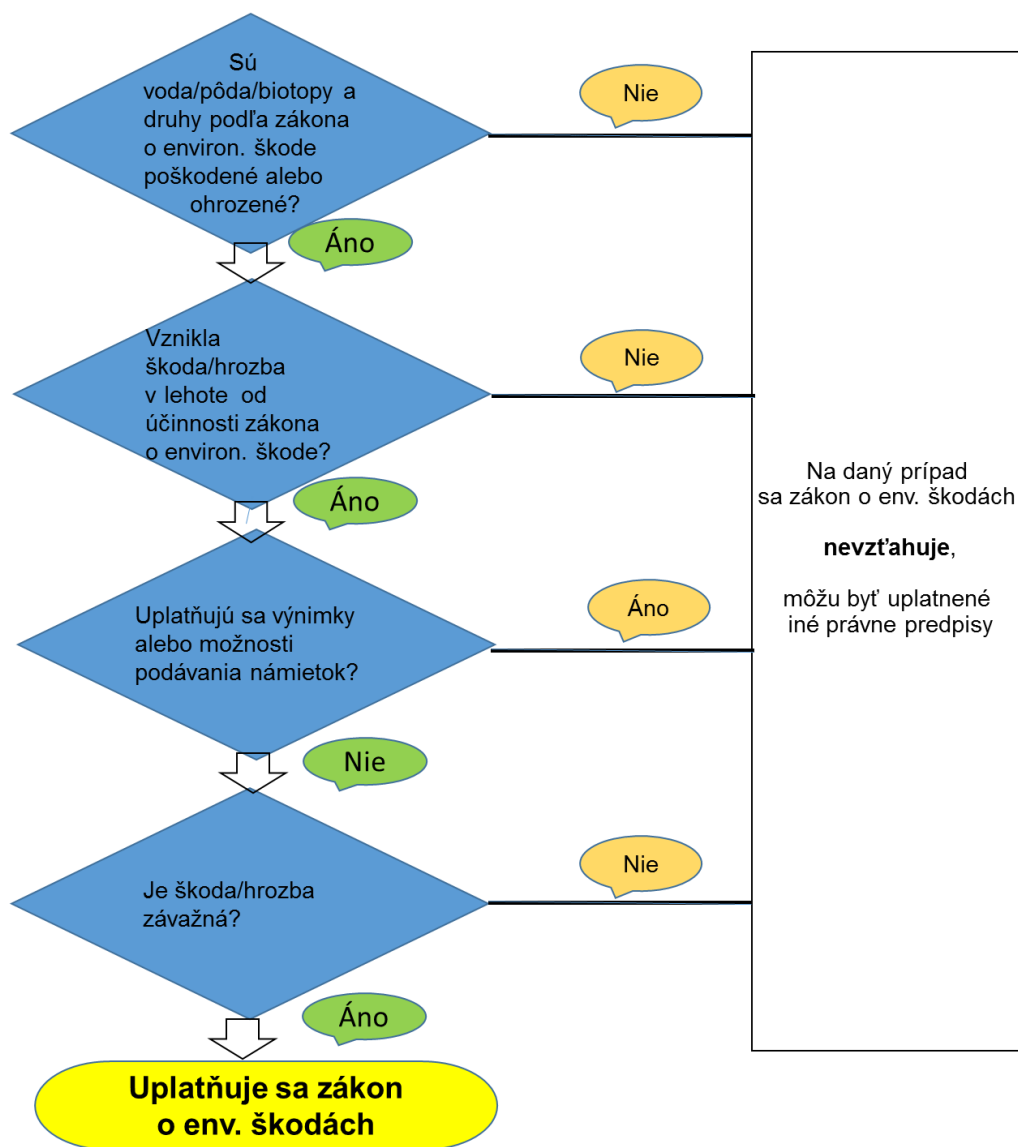
- zabezpečiť finančné krytie zodpovednosti za environmentálnu škodu
- do 100 dní od povolenia pracovnej činnosti preukázať príslušnému orgánu spôsob finančného krytia svojej zodpovednosti za environmentálnu škodu
- bezodkladne písomne informovať orgán o všetkých jeho zmenách

ČO ROBIŤ ?

... keď dôjde ku vzniku environmentálnej škody alebo bezprostrednej hrozby

Rýchly rozhodovací kľúč

Je pomôckou pre prevádzkovateľa, či má v danom prípade **závažného poškodenia ŽP** uplatňovať tento zákon a či má konať v zmysle povinností podľa zákona č. 359/2007 Z. z..

Obr. č. 3: Rýchly rozhodovací kľúč, či sa zákon na prípad vzťahuje, upravené podľa: Smernica o environmentálnej zodpovednosti, príručka a sprievodné snímky, pre Európsku komisiu, zhotoviteľ Eftec, 2013

POSTUP KROKOV

pri riešení prípadu podľa smernice a zákona

1. KROK

Činnosťou prevádzkovateľa došlo k udalosti so vznikom environmentálnej škody alebo bezprostrednej hrozby environmentálnej škody.

2. KROK

Vykonajte okamžité opatrenia na zabránenie vzniku ďalšej škody a informujte príslušný orgán.

3. KROK

Posúďte environmentálnu škodu alebo bezprostrednú hrozbu.

4. KROK

Zabezpečte vypracovanie návrhu nápravných opatrení (plán nápravy, monitoring a správy) a predložte ho na schválenie príslušnému úradu.

5. KROK

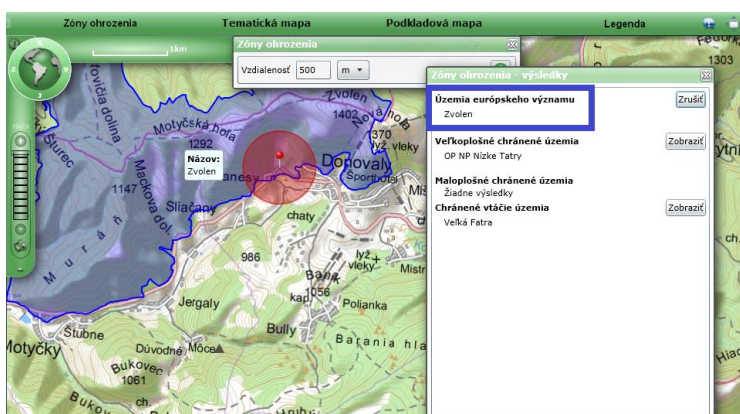
Vykonajte schválené nápravné opatrenia, monitorujte a podajte správy o výsledku nápravy a uhradte všetky náklady s tým spojené.

HODNOTENIE RIZIKA

Prijatie zákona č. 359/2007 Z. z. vnieslo medzi rady odborníkov, prevádzkovateľov, ale aj laikov mnoho otázok ohľadne stanovenia výšky odpovedajúceho finančného krytia zodpovednosti za environmentálnu škodu, ako aj samotného spôsobu ohodnotenia rizika environmentálnej škody. Pre tieto účely bola v roku 2014 vytvorená metodická príručka „Systém hodnotenia rizík pre posúdenie environmentálnej škody“³⁾, ktorá poskytuje malým, stredným a veľkým podnikom, ako aj štátnej správe

návod v niekoľkých jednoduchých krokoch, ako realizovať povinnosti vo vzťahu k zabezpečeniu finančného krytia zodpovednosti za environmentálne škody. Je určená prevádzkovateľom v zmysle zákona č. 359/2007 Z.z., spracovaná ako textový sprievodca pre kroky hodnotenia environmentálnych rizík, pričom časť prvotného posúdenia si môžu vykonať samotní prevádzkovatelia podľa príručky. Následne bola vytvorená voľne dostupná online verzia „ kalkulátora“ ⁴⁾ pre výpočet EAI indexu a stanovenie zóny zasiahnutia prírodných zdrojov v okolí konkrétnej prevádzky. Pre užívateľov metodickéj príručky sú v prílohách uvedené príklady konkrétnych riešení, ktoré uľahčia pochopiť filozofiu a spôsob výpočtu v nej popísaný.

Slovenská agentúra životného prostredia pripravila pre prevádzkovateľov a zainteresovaných aplikáciu na zisťovanie výskytu prírodných zdrojov relevantných k environmentálnym škodám vo väzbe na riziko vybraných činností prevádzkovateľa posudzované podľa metodiky. V roku 2016 bola vyvinutá ako špeciálna služba v informačnom systéme prevencie a nápravy environmentálnej škody (IS PaNEŠ) v časti MAPA ⁵⁾, kde prostredníctvom nadefinovanej zóny zasiahnutia v ľubovoľnej veľkosti alebo podľa zóny zasiahnutia vypočítanej na základe kalkulátora, je možné rýchlo odpovedať: Ktoré zdroje sa nachádzajú a ktoré môžu byť potenciálne ohrozené v okolí vybraného bodu - prevádzky ?

Obr. č. 3: Portálové riešenie, vyhľadávanie výskytu prírodných zdrojov v tematickej mape – územia európskeho významu, zóna zasiahnutia 500 m.

V budúcnosti pripravujeme pre prevádzkovateľov viac takýchto nástrojov pre rýchlu orientáciu a uľahčenie riadenia týchto zložitých prípadov.

3) Systém hodnotenia rizík pre posúdenie environmentálnej škody, SAŽP, zhotoviteľ: RISK AUDIT, s.r.o., Milan Oravec, Marek Fic, 2014

<http://enviroportal.sk/uploads/files/Dokumenty/Zakon-3592007-Metodicka-priirucka-EnviroSkody.pdf>

4) <http://enviskody.enviroportal.sk/Riziko.aspx>

5) <http://enviskody.enviroportal.sk/Mapa.aspx>

Ďalšie informácie:

Hodnotenie environmentálnych škôd na biotopoch a druhoch európskeho významu (Natura 2000), užívateľský manuál, SAŽP, 2016 <http://enviroportal.sk/uploads/files/EnvirSkody.pdf>

Diferenciácia územia SR podľa potenciálneho rizika vzniku environmentálnej škody, SAŽP, 2008 http://enviroportal.sk/uploads/2011/07/page/environmentalne-temy/vybr_4/metodika-1.pdf

<http://enviroportal.sk/environmentalne-skody>

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Európska únia, 2013: Smernica o environmentálnej zodpovednosti, Ochrana prírodných zdrojov Európy, ISBN 978-92-79-31138-3

Európska únia, 2013: Smernica o environmentálnej zodpovednosti, ISBN 978-92-79-29619-2

Oravec, M., Fic, M., 2014: Systém hodnotenia rizík pre posúdenie environmentálnej škody, SAŽP, 2014. 43 s. ISBN: 987-80-89503-36-0

Ozdemiroglu, E., , 2013: Smernica o environmentálnej zodpovednosti, príručka a sprievodné snímky, Eftec, 2013. 26 s., RN 070307/2012/621542/SER/A1

Zákon č. 359/2007 Z. z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Smernica EP aR 2004/35/ES o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd